

jean-jacques rousseau

insan özgür doğmuştur
ama her yerde zincire
vurulmuştur

Özgürlüğün, eşitliğin ve iyi bir toplumun felsefesi



DESTEK YAYINLARI: 1563
FELSEFE: 68

**JEAN-JACQUES ROUSSEAU / İNSAN ÖZGÜR DOĞMUŞTUR AMA HER YERDE
ZİNCİRE VURULMUŞTUR**

Yayıma Hazırlayan: Hicran Tülüce

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

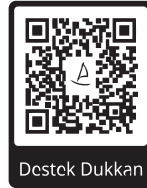
İmtiyaz Sahibi: Yelda Cumalıoğlu
Genel Yayın Yönetmeni: Ertürk Akşun
Felsefe Serisi Yayın Koordinatörü: Özlem Küskü
Editör: Devrim Yalkut
Kapak Tasarım: İlknur Muştu
Sayfa Düzeni: Cansu Poroy
Sosyal Medya-Grafik: Tuğçe Budak - Mesud Topal

Destek Yayınları: Şubat 2022
Yayıncı Sertifika No. 13226

ISBN 978-625-441-567-8

© Destek Yayınları
Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Nişantaşı/İstanbul
Tel. (0) 212 252 22 42
Faks: (0) 212 252 22 43
www.destekdukkani.com
info@destekyayinlari.com
facebook.com/DestekYayinevi
twitter.com/destekyayinlari
instagram.com/destekyayinlari

Deniz Ofset – Çetin Koçak
Sertifika No. 48625
Maltepe Mahallesi
Hastane Yolu Sokak No. 1/6
Zeytinburnu / İstanbul
Tel. (0) 212 613 30 06



Destek Dukkan



jean-jacques rousseau
insan özgür doğmuştur
ama her yerde zincire
vurulmuştur

Özgürlüğün, eşitliğin ve iyi bir toplumun felsefesi

Yayıma Hazırlayan: Hicran Tülüce



Önsöz

Gerçekten düşündüğümüz kadar özgür müyüz? Yoksa her yerde zincire mi vurulduk?

Öyle ya, bir salgın geldi ve özgürlüğümüze en büyük darbeyi vurdu. Üstelik hiç kimse “zincire vurulmak”tan kurtulamadı...

Peki ya salgından önce özgür müydük?

Nedir özgürlük dediğimiz?

Modern yaşamın bizi kendi doğamızdan ve gerçek “özgürlük”ten uzaklaştırdığı aşikâr... “Kölelik” adeta farklı görünümlere bürünmüş durumda... Modern toplumun “yapay ihtiyaçlarının kölesi” olduğumuzu kim inkâr edebilir?

İşte Rousseau tüm ömrünü özgürlük ve eşitliğe adanmış sıra dışı bir düşünürdü...

Zor ve fırtınalarla dolu bir yaşam, müthiş gözlemler ve duyarlılık onu yaratıcı bir düşünüre dönüştürdü. Hiçbir şey onu düşünmekten, düşündüklerini savunmaktan ve yazmaktan alıkoyamadı. Yaşam tarzı da düşünceleriyle paraleldi. Hayranlık uyandırıcı mütevazı

bir yaşam sürdü. Onun pusulası yüreğiydi... Hep buradan baktı hayata. Salt aklın, türümüzün mutluluğu ve huzuru için yeterli olmadığını çoktan sezmişti.

Bazı kişilerin çıkarları uğruna büyük çoğunluk çalışıyor, kulluğa ve sefaletle boyun eğiyordu. O, yoksulluktan kıvranan çoğunluğun sefaletine sessiz kalmadı. Yaşadığı yüzyılın zorbalığına tüm varlığıyla karşı çıktı. Elbette ki insan yaşamına yakışan başka bir seçenek vardı. Rousseau, işte bu seçeneğin savunucusu oldu.

Toplum yaşamına ekilmesi gereken tohumlar, vicdan, adalet ve merhamet olmalıydı. İhtiras, kin ve zorbalık değil...

İnsanın “kötü”, güçlünün “haklı” olduğunu iddia eden Thomas Hobbes’un düşüncesi ezici bir şekilde baskın geldi. Hobbes yerine onun görüşleri benimsenmiş olsaydı, bugün insanlık tarihi daha farklı yazılmış olurdu.

Rousseau’nun düşünceleri zamansız, bize bıraktığı miras muazzam. Ve günümüzün sorunlarına yüzlerce yıl ötesinden ışık tutuyor. Özgürlük, eşitlik, insan hakları, ekoloji ve çocuk merkezli eğitim gibi kavramlarla ilgili ona çok şey borçluyuz.

Müthiş öngörülleri bugün bile ufuk açıyor. Rousseau’yu anlamaya, anlamaktan öte “hissetmeye” mecburuz... Her zamankinden daha fazla...

Hicran Tülüce



*“İnsan düşünmek,
sevmek ve inanmak
için dünyaya gelmiştir.”*



Jean-Jacques Rousseau kimdir?

Jean-Jacques Rousseau, 1712 yılında Cenevre’de Protestan bir ailede dünyaya geldi. Ailesi Fransa’dan İsviçre’ye göç etti. Cenevre o dönemde Katoliklerin yaşadığı, monarşilerin ortasında kalan küçük bir cumhuriyetti. Komşu ülkelerin işgallerine karşı, dağlardan oluşan bariyerleri vardı. Doğduğu yerin hem yaşamında hem düşüncelerinin şekillenmesinde önemli bir rolü oldu. Ülkesine derin bir bağlılık duyuyordu. Ülkesiyle ilgili kendisine söylenen söz şuydu:

“Tüm insanların kardeş olduğu, neşenin ve cennetin hüküm sürdüğü yer.”

Babası Isaac Rousseau Osmanlı İmparatorluğu döneminde Topkapı Sarayı’nda altı yıl saray saatçiliği yaptı. Rousseau’nun Osmanlı sanatına ve kültürüne olan

hayranlığı da buradan gelir. Babasının Galata'da yaşamış olduğu yerde, isminin bulunduğu bir levha vardır.

Isaac Rousseau karısının ısrarlarına dayanamayarak İsviçre'ye geri döndü, on ay sonra Rousseau doğdu. Ama annesi onun doğumundan dokuz gün sonra, loğusalık humması nedeniyle öldü. İşte Rousseau, doğumunu “*babasının dönüşünün talihsiz meyvesi ve felaketlerinin ilki*” olarak tanımlar.

Rousseau babası ve halasıyla büyür. Babasıyla yakın ilişkisi dikkat çekicidir. Küçük yaşta ölüm kavramıyla tanışmış, annesinin ölümünün babasının ruhunda açtığı yaralara tanık olmuştur. Babasının kendisine her sarılışında, onun acısını hissettiğini söylemiştir. *İtiraf- lar*'ında bu durumu şöyle yazar:

*“Bana ‘Jean-Jacques, annenden söz açalım’ dediği zaman, ‘Demek yine ağlaşma var baba’ derdim ve bu söz onun gözyaşlarını akıtmaya yeterdi. Zavallı adam inleyerek, onu bana geri ver, derdi, beni teselli et, içimde bıraktığı boşluğu doldur.”**

Babasıyla ilişkisi onun yaşamında oldukça önemli bir etkiye sahipti. Babası Isaac bencil, kavgacı ve güvenilmez yapısına rağmen, müziğe, kitaplara ilgi duyan, hayal gücü kuvvetli bir kişiydi. Rousseau'nun romantik bakış açısı, doğa ve kitap sevgisi babasından geliyordu.

* *İtiraf- lar*, s. 6.

** *İtiraf- lar*, s. 6.

İkisi birlikte zamanlarının çoğunu kitap okuyarak geçirirlerdi. Babası saatçi dükkânında çalışırken Rousseau'ya farklı konularda dersler anlatır, Rousseau da babasına antik ve modern klasikleri yüksek sesle okurdu.

Babasıyla gece geç saatlere kadar okuduğu romanlar, Rousseau'nun hayal gücünü, düşünme kapasitesini ve edebi yeteneğini geliştirdi. Zihni, okuduğu kitaplardaki kahramanların ve düşünürlerin hikâyeleriyle doluydu ve kendisini sıklıkla onların yerine koyardı. İşte bu süreç, o yaştaki bir çocuğa derin bir kavrayış kazandırdı.

“Hiçbir şey anlamadım, her şeyi hissettim.”

On yaşına geldiğinde babası yetkililerle yaşadığı bir anlaşmazlık sonucu evi terk etti, teyzesi de onunla birlikteydi. Birkaç yıl dayısıyla kaldı, daha sonra Lambercier adlı bir papazın yanında eğitim aldı. On iki yaşında resmi eğitimi sona erdiğinde çiraklığa başladı. Ancak on beş yaşındayken nefret ettiği bu işi ve Cenevre'yi bırakıp kaçtı. Madame de Warens isimli bir baronesle tanıştı, on yıl onun evinde kaldı ve öğrencisi oldu. Bir süre Venedik'te Fransız elçisinin yazmanlığını yaptı. Burada İtalyan müziğinden ve operasından çok etkilendi.

Rousseau otuz yaşına kadar düzensiz ve gelecek vaat etmeyen bir yaşam tarzı sergiledi. Ancak daha sonra yazdığı eserlerle modern dünyanın en etkili yazarlarından

* *İtirafılar*, s. 9.

biri haline geldi. Bu süreç 1742’de Paris’e gelişiyle hız kazandı.

Paris dönemin düşünce merkeziydi. Diderot ve D’Alembert ile tanışıp dost oldu. *Ansiklopedi*’nin editörlüğünü yapan Diderot’nun isteğiyle *Ansiklopedi*’nin müzik ve politik ekonomiyle ilgili bölümlerini yazdı.

Düşüncelerin tartışıldığı, aristokratların bilim insanları ve sanatçıları desteklediği yerler ise Paris’in salonlarıydı. Ancak Rousseau çekingen ve içedönük yapısıyla, kendisini bu salonlarda yeterince gösteremedi. Bu salonlarda aristokratlar ve büyük burjuvalar, halkın yoksulluğu pahasına bolluk içinde yaşardı. Rousseau kendisini aristokratlara değil halka yakın bulurdu. Paris hayatından sıkıldı ve bu salonlardan uzaklaştı. Böylece “sade, dürüst ve çıkarsız” yaşamına doğru bir yolculuğa çıktı.

1745’te Paris’teki bir otelde oda görevlisi olarak çalışan Theresa Levasseur ile tanıştı, Rousseau ölene kadar 33 yıl süren bir birliktelikleri oldu. Resmi olarak evlenmediler. Bu birliktelikten beş çocuk dünyaya geldi, ancak tüm çocuklar bakımevine verildi.*

* Çocuklarını neden bakımevine bıraktığına dair farklı tartışmalar vardır. Resmi evlilik yapmaması, çocukların bakımevinde daha iyi bakılacağı, hatta çocukların “biyolojik babası” olmayabileceğine dair çeşitli spekülasyonlardır bunlar. Voltaire daha ileri gidip Rousseau’nun kısır olduğunu ve çocukların bakımevine verilmesinin uydurma olduğunu iddia etmiştir.

Kaderinin deęiřtięi an

1750’de Dijon Akademisi’nin açtığı bir yarışmaya katıldı. Yarışmanın konusu řu soruydu: “Bilimlerin ve sanatların gelişmesi ahlakın düzelmesine yardım etmiş midir?” Rousseau bu yarışmayı kazandı. Bu ödöl onun yaşamında bir dönüm noktası oldu.

Yazısında, yeryüzündeki insan yaşamının tarihinin bir çürüme tarihi olduğunu öne sürdü. 1754’teyse aynı akademinin bir yarışmasına daha katıldı. Bu kez ödöl kazanamadı, ama bu eseriyle de geniş çapta bir üne kavuştu.

Ona asıl şöhretini kazandıran yapıtları ise, 1762’de yazdığı *Toplum Sözleşmesi* ve çocuk yetiştirmeye dair yazdığı *Emile* adlı kitapları oldu. Bu eserler onu dünyanın en önemli düşünürlerinden biri yaptı. *Toplum Sözleşmesi*’nde Fransız devrimcilerini ve Amerika’nın Kurucu Baba’larını derinden etkileyen politik bir kuram

geliştirdi. *Emile*'de ise günümüze de ilham kaynağı olan bir eğitim anlayışını ortaya koydu.

Küskün Bir Yaşam

Rousseau'nun İsviçre'de başlayan hayatı, İtalya, Fransa, Cenevre, İngiltere arasında sürekli yer değiştirerek geçti. En uzun süreli kaldığı yer Fransa oldu. Yazdıkları nedeniyle sınır dışı edildi, kitapları yakıldı. Yaşamı düşünsel açıdan çok zengin, duygusal açıdansa oldukça huzursuz ve kırgın geçti. En sonunda dünya ile ilişkisini kesti ve yalnızlığa gömüldü.

“Yeryüzünde benim için her şey bitti. Burada bana artık ne iyilik edebilirler ne de kötülük. Ne umacağım ne de korkacağım bir şey kaldı bu dünyada; zavallı bahatsız bir ölümlü ve Tanrı kadar kaygısız, telaşsız olan ben, uçuşumun en dibindeyim.

Dışımda olan her şey bundan böyle bana yabancı. Bu dünyada artık ne yakınım var, ne benzerim ne de kardeşim. Dünyaya yabancı bir gezegenden düşmüş gibiyim.”

1778'de Paris yakınlarındaki Ermenenville'de öldü. Kendisiyle aynı yıl ölen Voltaire gibi Paris Pantheon'a

* *Yalnız Gezerin Düşleri*, s. 11.

gömüldü. Ölümü de yaşamı sırasında olduğu gibi tartışmalara konu oldu. Rousseau'nun beyin kanamasından öldüğü duyurulmuş olsa da, 19. yüzyıl boyunca intihara meyilli biri olduğu ve silahla kendisini vurarak intihar ettiği tartışmaları yapıldı.

Yaşamı boyunca mustarip olduğu önyargı ve dedikodular, öldükten sonra da yakasını bırakmamıştı.

1897'de bir soruşturma nedeniyle mezarı açıldı. Kafatası sağlamdı, delinme ya da kırılma belirtisi yoktu.



*“İnsan iyidir
ve yabancı
bir şey onu
değiştirmedikçe de
iyi kalacaktır.”*



"İnsan doğasının yapısı vicedandır."

İnsan doğası iyiliğe mi yoksa kötülüğe mi eğilimlidir? Bu tartışma, felsefenin önemli tartışmalarından birisi. İnsan doğasına dair görüşler Eski Hint ve Çin dönemine uzanıyor. İnsanın doğuştan iyi olduğunu ilk savunanlar, Çinli düşünürler Konfüçyüs ve Mensiyüs. Bazı düşünörlere göre insan doğuştan iyi, bazılarına göre doğuştan kötü. Bir kısmı da iyi ve kötünün karışımı olduğunu düşünüyor.

Rousseau insanın doğuştan iyi olduğuna inananlardan. Bu düşünceyi de Aydınlanma döneminde güçlü bir şekilde savundu.

Rousseau uygar toplumu ve insanı anlamak için en başa döner ve gözlerini uygarlığın tüm katmanlarının en altındaki insana çevirir: Yani doğa durumundaki insana.

Özgün bir insan doğası yaklaşımına sahipti. Bu konudaki görüşlerini ilk kez *Eşitsizlik Üzerine Söylev*'de açıklar. Onun temel düşüncesi, insan doğasının iyi olduğudur. Bu düşünce romantik felsefenin adeta özeti gibidir.

Kendisinden bir yüzyıl önce yaşamış olan İngiliz düşünür Hobbes “*İnsan insanın kurdudur*” sözünü söylemişti. İnsanın doğal durumu “yalnız, pis, iğrenç, vahşi” idi. İnsan doğası rekabetçiydi ve şiddet eğilimliydi.* Herkes herkesle savaş halindeydi. Bu nedenle, insanları kontrol etmek için mutlak bir iktidar zorunluydu.

Rousseau ise tam tersini savundu. İnsan özünde iyiydi. Devlet kurumu ortaya çıkmadan önce, insanlar mutlu ve huzurlu yaşıyorlardı. Sosyal duruma geçildiğinde insanlar arasında eşitlik bozuldu ve bunu korkunç bir kargaşa izledi. Mülkiyet durumu, insanlarda gizli bir kıskançlığı ve birbirlerine zarar verme eğilimini uyandırdı. Dolayısıyla insan, toplum ve medeniyet tarafından yozlaştırıldı.

“Zenginlerin gaspları, fakirlerin haydutluğu, herkesin dizginleri boşanmış tutkuları, doğal merhameti ve adaletin henüz zayıf olan sesini boğarak insanları cimri, özenişli, kötü kişiler haline getirdi.”

Doğa durumunda insanlar iki duyguya sahipti:

Kendini sevmeye ve merhamet.

* İnsanı doğa durumunda incelemek, Aydınlanma döneminde merkezi bir kavramdı.